

Jaunā mērļente ir atritināta. Līdztekus galvas laužīšanai par mācību organizēšanu A, B vai C modeļi infekcijas izplatības risku dēļ vismaz daļa vispārējās izglītības pedagogu, viņu audzēkņi un vecāki mēcās sadzīvot ar skolēnu sasniegumu jauno vērtēšanas sistēmu.

## Signāls, kur piestrādāt

Kopš septembra mācības saskaņā ar jauno kārtību jeb tā saukto kompetenču pieeju uzsāka četrus vispārējās izglītības vecumposmos – 1., 4., 7. un 10. klasēs, vienlaikus gan neizslēdzot iespēju arī citās klasēs kaut daļēji sākt īstenot jaunās pieejas elementus, tostarp jaunos principus mācību sasniegumu vērtēšanā.

Iepazīstoties vien ar atsevišķām vērtēšanas principu detaļām, šķiet, nekas revolucionārs šajā jomā nav ieviests, tomēr var teikt – tieši vērtēšana tās jaunajā ietērpā savā veidā atspoguļo kompetenču pieejas dvēseli. Vērtēšana kā process ir iznesta gaismā. Taču nevis rampas ugunīs uz skatuves, kur saņemtas atzīmes spožums vai baismums liek salīdzināties kā “labajam” vai “sliktajam”, bet gan diskusiju centrā vai pat diskogaismās, kur...dejo visi. Tātad – vērtēšana nevis kā tiesas spriedums ceļa galā, bet kā lietderīgs un, iespējams, pat kolektīvi baudāms process mācību ietvaros.

Kā tas izpaužas praktiski? Valsts izglītības satura centra

# Instrumentis darbam, ne spriedumam

(VISC) īstenotajā projektā “Kompetenču pieeja mācību saturā” (īsāk – “Skola 2030”) mājaslapā skaidroti galvenie skolēnu sasniegumu vērtēšanas veidi un arī to galvenās atšķirības. Formatīvā vērtēšana ir kā mazie ceļa stabi ik pēc simts metriem – tā ir skolēna kompetences vērtēšana ikdienas darba procesā saskaņā ar skaidri definētiem sasniegumiem rezultātiem konkrētajā mācību jomā. “Tā paredz laikus un regulāri sniegtu atfistōšu atgriezenisko saiti, ko var sniegt gan skolotājs, gan arī citi skolēni, lai uzlabotu mācīšanos,” minēts projekta materiālos, vienlaikus arī uzsverot, ka ikdienas vērtēšanas ietvaros ir būtiski atfistōt arī skolēnu pašvērtēšanas prasmes. Šo formatīvo vērtējumu var atspoguļot jeb dokumentēt klasvadības sistēmās (kā E-klase) dažādi: ar apzīmējumu ieskaitfistōts/neieskaitfistōts; punktu vai procentuālu apguves rādītāju; kā arī ar apguves līmeņiem – sācis apgūt, turpina apgūt, apguvis vai apguvis padzifināti. (Skat. tabulu.)

Savukārt summātīvā vērtēšana, ko vieglāk atpazīstam kā atzīmes ciparu izteiksmē, patlaban aiziet otrajā plānā jeb mācīšanās rezultātu fiksācijā kāda akadēmiskā darba posma noslēgumā – ne tikai semestra, bet arī, piemēram, lielāka temata vai apjomīga mācību projekta beigās. Tiesa, arī summātīvo vērtējumu pirmajām trim sākumskolas klasēm plānots izteikt jau piesauktajos četros apguves līmeņos. Pārējām klasēm – desmit ballu skalā kā līdz šim.

## Bez “uzvarētājiem” un “zaudētājiem”

Akcenta pārnešanu uz ikdienas vērtējumiem projekta autori pamato šādi – atgriezeniskā saite par darbu ir vērtīga brīdī, kad sniegumu vēl iespējams uzlabot. Un to varētu arī nosaukt par galveno ieguvumu skolēnam. Tomēr vēl kas nozīmīgs ir arī emocionālās veselības jomā, ko speciālistu ieskatā spēj mainīt vērtējumu sistēma skolā.

“Skola2030” vecākā eksperte mācību satura izstrādē Solvita Lazdiņa savā prezentācijā “Ko vērtēšana iemāca skolēniem”, pievērsusies arī tam, kā kolektīvā veidojas skolēna sociālā loma. Atzīmju novērtējums ikdienā strauji uzliek “labo” vai “slikto” zīmogu, turklāt maldīgs ir priekšstats, ka šī sistēma ir labvēlīga “uzvarētājiem”. S.Lazdiņa atsauca uz Londonas universitātes pētnieku Krisu Vatkinu, kurš skaidro, ka arī spējīgie skolēni tādējādi, proti, atzīmju sistēmā, iemācās ieguldīt mazāk darba, turklāt ļoti baidās kļūdīties. Kļūst svarīgi saglabāt ierasto pirmo vietu, taču jāuzsver, ka šajā sistēmā nav vietas eksperimentiem, riskam. Tā sauktie “labie” skolēni pierod pie augstā novērtējuma ciparu izteiksmē un ir apmierināti vienīgi tad, ja viņu darbs novērtēts labāk nekā vairumam. Turpretī otra daļa skolēnu pieņem “bezcerīgā” skolēna identitāti. Ja centīgs skolēns regulāri redz sliktu novērtējumu, bet nesaņem at-

balstu vai apbalvojumu par ieguldīto darbu, viņš ātri vien nonāks pie atzīšanas, ka nemaz nav vērts pūlēties.

## Kas šajās pārmaiņās uztrauc

Ar jauno sistēmu visbūtiskāk mainās tieši vērtēšanai kā komunikācijai starp skolotāju un skolēnu atvēlētais laiks visā mācību procesā, savos rakstos par jaunās vērtēšanas sakarā biežākajiem jautājumiem uzsvēris “Skola 2030” diagnostikas un vērtēšanas satura izstrādes vadītājs Pāvels Pestovs. Nenoliedzami, tas rada bažas, kā pedagogs klasei, kurā ir 30 skolēnu, tehniski spēš katram censonim sniegt atgriezenisko saiti. P.Pestovs pauž pārliecību, ka atgriezeniskā saite nav jāizprot kā tikai individuāla saruna ar konkrēto audzēkni. Skaidrojot savu redzējumu, viņš min dažādus risinājumus, kā izglītojamie var uztvert sava snieguma kvalitāti ikdienas darbā. Atgādinot par pašvērtēšanu kā iespēju un dodot pašam skolēnam apgūt šo tik ļoti nepieciešamo prasmi, speciālists kā vērtīgu resursu skolotāja darba atbalstam vēl min klasesbiedrus. Tas gan nenozīmē, ka vienaudžu vērtējums taisnā ceļā noved pie kādas atzīmes, taču pēc skaidriem kritērijiem veikta klases biedra darba analīze citiem māca jaunas prasmes un vienlaikus tehniski

var atvieglot pasniedzēja darbu. Kā piemēru viņš min kādas izglītības iestādes jau apgūto praksi – darbs pie skolotāja nonāk pēc tam, kad to izskatījuši vismaz divi klasesbiedri. Iespējama arī iegūto rezultātu klasificēšana – kad darbi jau pārbaudīti, pa grupām tiek apkopoti to skolēnu darbi, kuriem ir līdzīga rakstura nepilnības, un komentāri sniegti šādai grupai.

Pievērsoties šo jauninājumu efektivitātei, P.Pestovs uzsver – ļoti svarīgi ir katrā mācību priekšmetā skaidri un precīzi formulēt sasniegamos mērķus: “Tira komunikācija par to sniegumu, kas galu galā skolēnam būtu jāparāda.” Tas nepieciešams, lai skolēnam būtu skaidrība par to, kas ir viņa mācīšanās mērķis un kas tiks vērtēts. Tāpat – lai neatšķirtos interpretācija, par ko īsti saņemts vērtējums: par cītīgu klātbūtni visās konkrēto prasmju apgūšanas nodarbībās vai reāli šo nodarbību beigās uzrādītajām kompetencēm.

Kā vēl vienu svarīgu aspektu speciālists atzīmēja – arī tiešā kontaktā sniegta individuālā atgriezeniskā saite būs jēgpilna, ja tiks nodrošināta tūlītēja atbildes reakcija arī no audzēkņa. Tas ir, individuālam komentāram par domraksta vai formulas pielietojuma kļūdu ir nozīme audzēkņa prasmju attfistōšanā, ja turpat uz vietas viņam dod uzdevumu to arī izlabot. □

## Skolēnu mācību snieguma vērtējums apguves līmeņos jeb STAP modelis

Sācis apgūt (S)	Turpina apgūt (T)	Apguvis (A)	Apguvis padzifināti (P)
Skolēna sniegums* liecina, ka <u>ir uzsākta plānotā sasniegumā rezultāta apguve</u> . Vēl ir nepieciešams atbalsts un regulāri pedagoga apstiprinājumi tipveida uzdevumu izpildē. Lai sekmīgi apgūtu tālāko saturu, ir jāturpina sistemātiski mācīties.	Skolēna sniegums* liecina, ka <u>plānotais sasniegums dalēji un tas nav noturīgs</u> . Šajā etapā skolēns jau patstāvīgi risina tipveida uzdevumus, reizēm pat mazāk zināmās situācijās. Izglītojamais pēc vajadzības izmanto atbalsta materiālus, vienlaikus var būt nepieciešams arī pedagoga ieteikums, lai sekotu uzdevuma izpildei. Vēl ir jānostiprina atsevišķas zināšanas, izpratne vai pamatprasmes attiecīgajā mācību jomā.	Skolēna sniegums* liecina, ka <u>plānotais sasniegums rezultāts un tas ir noturīgs</u> . Audzēknis demonstrē sniegumu patstāvīgi gan zināmā tipveida, gan nepazīstamā situācijā. Skolēns ir sagatavots mācību satura turpmākai apguvei nākamajā klasē.	Skolēna sniegums* liecina, ka <u>plānotais sasniegums padzifināti un tas ir noturīgs</u> . Izglītojamais ne tikai demonstrē šo sniegumu tipveida vai nepazīstamākā, bet arī izmanto starpdisciplinārā situācijā, turklāt spēj pamatot paša izvēlēto stratēģiju. Audzēknis ir sagatavots satura apguvei nākamajā klasē, taču šis līmenis automātiski nenozīmē, ka skolēns būtu pārsniedzis šajā klasē noteikto sasniegamo rezultātu.

\* “Skolēna sniegums” šajā vērtēšanas modelī apzīmē audzēkņa demonstrētās zināšanas, izpratni, pamatprasmes mācību jomā, caurviju prasmes un attieksmes.

## DIAGNOSTICĒJOŠIE DARBI

Kāda loma paliek diagnosticējošajiem darbiem? Arī šis vērtēšanas veids patlaban piedzīvo zināmas pārmaiņas, tas pastāvēs līdztekus ikdienas formatīvajai vērtēšanai (apguves līmeņi) un dažādu mācību etapu noslēgumos izmantotajai summātīvajai vērtēšanai (atzīmes), taču to pielietojums kļūvis elastīgāks, lai tas kļūtu par palīdzību instrumentu mācību darba plānošanā tieši skolotājiem.

Diagnosticējošās vērtēšanas mērķis ir palīdzēt pedagogam izvērtēt skolēna mācīšanās stiprās un vājās puses un noskaidrot vēl nepieciešamo atbalstu. Pilnveidotajā mācību saturā diagnosticējošie darbi ir atdalīti no valsts pārbaudījumiem, tiem vairs nav noteikts konkrēts izpildes laiks. Līdz ar to katrs skolotājs var plānot, tieši kad izmantos *Skola2030* piedāvātos diagnosticējošos darbus. Oficiālā izdevuma “Latvijas Vēstnesis” portālā (“LV portāls”) lasāms, ka mācību gada iesākumā jau bija izstrādāti 20 diagnosticējošie darbi.

## MĀCĪBU JOMAS, KURĀS SASKAŅĀ AR PILNVEIDOTO MĀCĪBU SATURU JĀRAKSTA DIAGNOSTICĒJOŠIE DARBI:

- Rēķinprātība. Tekstprātība. Pašvadība (1.klase)
- Dabaszinātnes (2., 4., 10.klase)
- Matemātika (4., 7.klase)
- Tekstprātība (7.klase)
- Pilsoniskā līdzdalība (8.klase)
- Inženiertehniskā darbība. Sadarbība (8.klase)
- Problēmrisināšana (10.klase)

Lappusi sagatavoja LĪGA SALNĪTE

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem

MAF  
Mediju atbalsta fonds